

*PRZODKOWIE ŚW. JANA PAWŁA II
NA PODSTAWIE KSIĄG METRYKALNYCH
PARAFII ŚW. BARTŁOMIEJA APOSTOŁA
W CZAŃCU*

ks. Dariusz Mależyna

1. Czanieckie księgi metrykalne

Księgi metrykalne¹ to urzędowe zapisy i wykazy ochrzczonych, bierzmowanych, zaślubionych lub zmarłych na terenie danej parafii. Polskie słowo – metryka - pochodzi od łac. matrix, oznaczającego podstawę, źródło, pochodzenie, w znaczeniu węższym zaś – listy, spisy, wykazy osób, wydarzeń lub dokumentów prywatnych i urzędowych. Już w III w. pojawiły się w Kościele tzw. Dyptychy, czyli różne rejestry ochrzczonych, biskupów, wiernych. Były też spisy katechumenów, zmarłych czy energumenów, czyli osób chorych psychicznie i opętanych. Zanikły one jednak wraz z upadkiem cesarstwa rzymskiego. Dopiero pod koniec XIV wieku, pojawiły się na nowo wykazy chrztów i ślubów. Nie było jednak w tym względzie żadnych przepisów obejmujących cały Kościół. Dopiero Sobór Trydencki w 1563 r. wprowadził obowiązek rejestrowania małżeństw zawartych w parafii. Dekret soborowy nakazywał proboszczom prowadzić i przechowywać księgę (*Liber Copulatorum*), do której miał on zapisywać: imiona małżonków, świadków, a także dzień oraz miejsce zawarcia małżeństwa. Na Soborze podjęto również decyzję, aby w parafii była prowadzona księga chrztów (*Liber Baptizatorum*). W postanowieniach Soboru Trydenckiego nie znalazły się ustalenia dotyczące księgi zmarłych (*Liber Mortuorum*) jej prowadzenie zostało nakazane w Rytuale Rzymskim wydanym w 1614 r. przez papieża Pawła V².

W Polsce księgi metrykalne pojawiły się już w okresie średniowiecza. Najstarsza wzmianka o nich znajduje się w statutach synodalnych biskupa krakowskiego Tomasza Strzępińskiego z 1459 r. Postanowienia Soboru Trydenckiego wprowadzały w Polsce synody diecezjalne w latach 1579-1602. Decydujące znaczenie miał tu list pasterski Prymasa Bernarda kard.

¹ Na temat wykorzystania metryk jako źródła do badań historycznych zobacz: R. Kotecki, Rejestracja metrykalna wiernych w świetle potrydenckiego ustawodawstwa Kościoła Katolickiego (ze szczególnym uwzględnieniem prawodawstwa diecezji Chełmińskiej, Gnieźnieńskiej, Płockiej i Włocławskiej), *Nasza Przeszość*, nr 112(2009), s. 35-75. W przypisach autor podaje bogatą bibliografię przedmiotu.

² Por. M. Dyjakowska, Rejestracja stanu cywilnego w Polsce przedrozbiorowej, *Metryka. Studia z zakresu prawa osobowego i rejestracji stanu cywilnego*, nr 1(2012), s. 19-23.

Maciejowskiego, przyjęty przez Synod Piotrkowski z 1607 r. Nakazywał on prowadzenie następujących ksiąg: ochrzczonych, bierzmowanych, ślubów, przystępujących na Wielkanoc do Komunii Św. oraz spisu parafian. Do wprowadzenia księgi zgonów zobowiązywał natomiast Rytuał Piotrkowski z roku 1631³.

W okresie rozbiorowym kościelna rejestracja metrykalna nabrała charakteru urzędowej ewidencji ludności w związku z uznaniem jej za akta stanu cywilnego. W zaborze austriackim patentem cesarskim z 15 III 1782 r. proboszczowie parafii zostali mianowani urzędnikami stanu cywilnego. W 1784 zaniechano staropolskiej formy wpisów opartej na Rytuale Rzymskim i Rytuale Piotrkowskim i wprowadzono nowe formularze ksiąg metrykalnych⁴. Odtąd „każdy proboszcz w swojej parafii prowadził trzy odmienne rejestry, tj. księgę ślubów, ksiąg urodzonych i księgę umarłych. Księgi te winny być spisywane w języku łacińskim, osobno dla wsi parafialnej. Była to zasadnicza nowość w stosunku do ksiąg staropolskich, które w jednej księdze miały zapisy dla całej parafii, a nie poszczególnych wsi parafialnych”⁵. Inną nowością było wprowadzenie księgi „o urodzeniu” (Liber Natorum), podczas gdy księgi staropolskie notowały ochrzczonych (Liber Baptizatorum). Było to spowodowane tym, że proboszczowie katoliccy stali się urzędnikami stanu cywilnego także dla wyznań reformowanych i wyznania mojżeszowego⁶.

Po I rozbiorze Polski Czaniec znalazł się w granicach cesarstwa austriackiego i księgi metrykalne parafii św. Bartłomieja były prowadzone według rozporządzenia z 1784 r. Ponieważ parafia składała się z 2 wsi, dlatego były osobne księgi (urodzonych, ślubów i zgonów) dla Czańca i dla Porąbki. Dziś stanowią one pokaźny księgozbiór liczący 31 tomów. Przedstawia się on następująco:

³ Por. Tamże, s. 24-26.

⁴ Por. B. Kumor, Przepisy państwowe i kościelne dotyczące metryk kościelnych w zaborze austriackim (1800-1914), *Przeszłość Demograficzna Polski*, nr 7(1975), s. 93-94.

⁵ Tamże, s.94.

⁶ Por. Tamże.

- Liber Natorum Czaniec: 1820-1839; 1839-1858; 1859-1882; 1882-1912; 1912-1939; 1939-1960; 1960-1991, 1991- do dziś. Porąbka: 1808-1824; 1825-1844; 1844-1871; 1872-1906; 1907-1961.
- Liber Copulatorum Czaniec: 1825-1876; 1876-1901; 1901-1928; 1929-1962; 1963-1995; 1996- do dziś. Porąbka: 1831-1874; 1874-1962.
- Liber Mortuorum Czaniec: 1839-1870; 1870-1954; 1955-1978; 1978-2000; 2000-2010; 2010-2014; 2014- do dziś. Porąbka: na księdze błędny opis 1893-1814, będzie cytowana jako 1813-1843⁷; 1843-1892; 1893-1981.

Czanieckie księgi metrykalne.

⁷ Na początku karta z numerem stron 95-96 zawiera wpisy od 7 XI 1813 do 23 II 1814. Następnie karty numerowane od 166 do 176 z wpisami od 30 III 1838 do 25 II 1839 dla Czańca. Potem karty numerowane od 1 dla zmarłych z Porąbki od 25 XII 1814 do 28 II 1843.

Oprócz ksiąg metrykalnych w archiwum parafii w Czańcu znajdują się nieoprawione arkusze metrykalne z wpisami urodzeń, ślubów i zgonów w parafii czanieckiej z lat 1786-1838. Ich istnienie potwierdza Inwentarz z 1830, który wymienia księgi metrykalne od 1786 r. osobne dla Czańca i Porąbki⁸. Inwentarz parafialny sporządzony prawie 100 lat później w 1926 r. wykazywał księgi dla Czańca: urodzonych i ochrzczonych od 1807, zaślubionych od 1825, zmarłych od 1839. Natomiast dla Porąbki: urodzonych i ochrzczonych od 1808, zaślubionych od 1831, zmarłych od 1843⁹. W inwentarzu ktoś ołówkiem, charakter pisma wskazywałby na ks. T. Papescha proboszcza w Czańcu 1930-38, dopisał: „Ks. różne (Cop. Nat et Motr.) 1786-1817”¹⁰. Pod wpisem o księgach zmarłych dla Porąbki dopisano „stare 1814-1842”¹¹.

Ta nieoprawiona w księgi dokumentacja metrykalna nie jest kompletna. Brakuje kilkudziesięciu stron, a część kart jest bardzo mocno zniszczona, nadgryziona chyba nie tylko zębem czasu. Po uporządkowaniu arkusze włożono do nowych papierowych teczek i opisano w następujący sposób:

- Liber Natorum Czaniec: 1786-1807; 1807-1820. Porąbka: 1786-1808.
- Liber Copulatorum Czaniec: październik 1788-1823. Porąbka: 1787-1831.
- Liber Mortuorum Czaniec: 1786-1817; 1820-1838. Porąbka: 1786-1813.

Gdy połączy się wpisy z ksiąg metrykalnych znajdujących się w kancelarii parafialnej z tymi złożonymi w papierowych teczkach, to należy stwierdzić, że w Czańcu znajdują się wpisy metrykalne z następujących lat:

- Liber Natorum: Czaniec: od 1786- do dziś. Początkowe karty są bardzo zniszczone, lepiej zachowane od października 1791. Porąbka: od 1786-1961, od tego roku wspólne z Czańcem.

⁸ Archiwum Parafii św. Bartłomieja Ap. w Czańcu (skrót: APBwCz), Inventarium 1830, brak numeracji stron, poz. 157-158.

⁹ APBwCz, Inwentarz parafii Czaniec stan z 31 XII 1926, s. 8.

¹⁰ Tamże.

¹¹ Tamże, s. 9.

- Liber Copulatorum: Czaniec od października 1788-1823 i od 1825 do dziś. Brak początkowych wpisów od 1786 i pomiędzy 1823-25. Porąbka od 1787-1962, od tego roku wspólne z Czańcem. Brak wpisów między 1786 a majem 1787.
- Liber Mortuorum: Czaniec od 1786- do dziś. Brak wpisów pomiędzy 1817-1820. Porąbka 1786-1981, od tego roku wspólne z Czańcem. Brak wpisów między 23 II 1814 - 25 XII 1814.

Rok 1786 jako początek prowadzenia ksiąg wydaje się być uzasadniony tym, iż wówczas powstała diecezja tarnowska, a Czaniec znalazł się w jej granicach¹². Również od roku 1786 rozpoczyna się, umieszczony w zakrystii, spis księży, którzy pracowali w czanieckiej parafii. Jako pierwszy figuruje w nim ks. Florian Piasecki, którego podpisy potwierdzające kontrolę i sumujące zapisy, znajdują się na początkowych arkuszach metrykalnych.

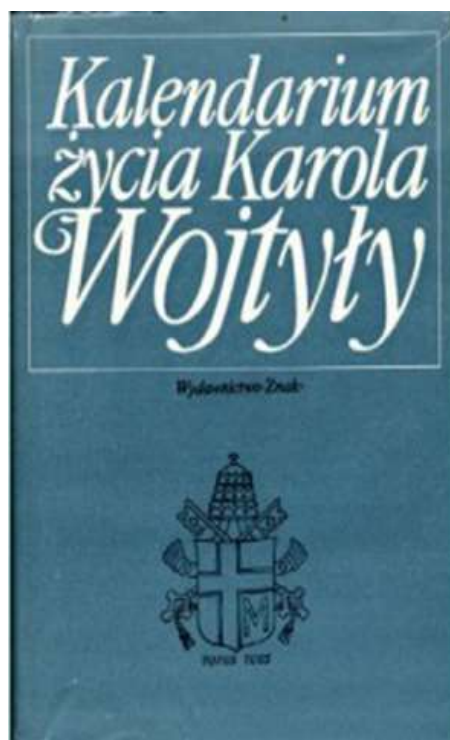
Stare arkusze metrykalne złożone w teczkach.

¹² Por. B. Kumor, Diecezja tarnowska. Dzieje ustroju i organizacji 1786-1985, Kraków 1985, s. 62.

2. Jeszcze raz o genealogii Jana Pawła II ?

W zachowanej dokumentacji metrykalnej parafii św. Bartłomieja Apostoła w Czańcu postanowiono odszukać krewnych św. Jana Pawła II, to dzięki nim nosił On nazwisko - Wojtyła. Można się zastanawiać, czy taka praca ma jeszcze sens? Powstało bowiem kilka publikacji, które odwołując się do wspomnianych źródeł, opisują już początki rodu Wojtyłów, ukazując korzenie Papieża Polaka.

Na pierwszym miejscu trzeba wymienić „Kalendarium życia Karola Wojtyły” przygotowane przez ks. Adama Bonieckiego. Miało ono dwa wydania, pierwsze ukazało się w 1983, drugie uzupełnione i poprawione zostało wydane w roku 2000. W tym wydaniu na s. 24 zamieszczono drzewo genealogiczne Karola Wojtyły, ojca Papieża, a na s. 25-26 informacje o jego przodkach¹³. W swojej pracy ks. Redaktor, jak sam zaznacza, opierał się na dwóch rodzajach źródeł, którymi były: dokumenty i zebrane relacje. Wśród miejsc, z których czerpał dokumenty, wymienia także archiwum parafialne w Czańcu¹⁴. Do Kalendarium, które „jest bardziej materiałem dla biografów niż biografią”¹⁵, najczęściej odwołują się inni autorzy, nie tylko polscy, piszący o papieżu. Trzeba zgodzić się ze słowami ks. Bonieckiego, który we wstępie do II wydania napisał, że „Niewiele jest książek o Janie Pawle II, które by w części dotyczącej jego życia przed wyborem na Stolicę Piotrową nie opierały się na *Kalendarium*”¹⁶.

Kalendarium życia Karola Wojtyły.

Wyd. I z 1983r.

¹³ Kalendarium życia Karola Wojtyły (dalej Kalendarium), red. A. Boniecki, Kraków 2000.

¹⁴ Por. tamże, s. 12.

¹⁵ Tamże, s.11.

¹⁶ Tamże, s. 6.

W swojej pracy ks. Boniecki, co zrozumiałe, marginalnie potraktował genealogię rodu Wojtyłów. W tym samym czasie, niezależnie od niego, pracował nad jej stworzeniem Karol Marcełi Szerłaż – inżynier z Warszawy, członek Polskiego Towarzystwa Historycznego, któremu pomagał syn, Jan Ryszard. Ich praca powstała w 1980 r. i nosi tytuł „Wojtyłowie i ich genealogia”. Nie została wydana drukiem, a maszynopis znajduje się w Bibliotece Naukowej PAU i PAN w Krakowie¹⁷. Inż. Szerłaż, historyk z zamiłowania, nawiązał kontakt z mieszkającymi w Czańcu krewnymi papieża. Mimo wielu starań, nie miał bowiem bezpośredniego dostępu do czanieckich ksiąg metrykalnych. „Zacząłem domyślać się, - pisał - że odwiedzający Ks. proboszcza jakiś Kapłan z Krakowa i wertujący w księgach parafialnych, musiał wpłynąć na takie stanowisko Proboszcza ze względów konkurencyjnych, jeśli sam pracuje jak ja, nad tworzeniem genealogii papieskiej”¹⁸. Rzeczywiście ks. Jan Stachańczyk, ówczesny proboszcz w Czańcu, odpowiadając na list K. Szerłaża, narysował niezbyt dokładne drzewo genealogiczne, rozpoczynając od Franciszka Wojtyły. W zakończeniu listu napisał: „Sprawa ustalenia drzewa genealogicznego nie jest łatwa, bo w księgach parafialnych w Wadowicach także brak bliższych danych. Tym listem kończę udzielanie dalszych informacji”¹⁹. Niezrażony taką odpowiedzią Szerłaż szukał poparcia w kurii krakowskiej. W liście podpisanym przez kard. Macharskiego otrzymał odpowiedź, że „poszukiwanie metryk odbywa się już przez historyków i nie trzeba dublować pracy parafii”²⁰. Genealog i tym razem nie dał za wygraną i w końcu udało mu się zdobyć kilka informacji z ksiąg metrykalnych. Przeglądał je dla niego, podczas nieobecności czanieckiego

¹⁷ Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie, sygn. 9458, K. M. Szerłaż i J. R. Szerłaż, *Wojtyłowie i ich genealogia*. Warszawa 1980, maszynopis. W kolejnych tomach o sygnaturach 9459-9463 znajduje się korespondencja K.M. Szerłaża z osobami, z którymi kontaktował się on, tworząc genealogię Jana Pawła II. Omówienie tych dokumentów podaje E. Danowska, *Materiały dotyczące Jana Pawła II w zbiorach Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie, Zeszyty sądecko-spiskie*, Nowy Sącz 2009, tom 4, s. 151-153.

¹⁸ Tamże, K. M. Szerłaż i J. R. Szerłaż, *Wojtyłowie i ich genealogia*. Warszawa 1980, maszynopis, s. 6.

¹⁹ Tamże, sygn. 9459, List ks. Stachańczyka do W.P. Karola Szerłaża z dnia 07 XII 1978, s. 25. Treść listu umieszczono w: B. Olak, *Zapomniany rodowód Jana Pawła II*, Warszawa 2014, s. 80. Autorka nie ustaliła jednak, kto był adresatem listu.

²⁰ Tamże, sygn. 9458, K. M. Szerłaż i J. R. Szerłaż, *Wojtyłowie i ich genealogia*. Warszawa 1980, maszynopis, s. 8.

proboszcza, ks. Jan Pitala, proboszcz z pobliskich Bulowic²¹. Nadto syn Szerłaga Jan Ryszard kilkakrotnie przyjeżdżał do Czańca i rozmawiał z dalszą rodziną papieża, a także spisywał dane z nagrobków na cmentarzu. Owoce pracy Karola Marcelego Szerłaga i jego syna cytuje Józef Szczypka w swojej książce zatytułowanej „Jan Paweł II. Rodowód”²².

Spośród autorów, którzy już w XXI wieku przeglądali czanieckie księgi metrykalne, należy wymienić Renatę Jochymek. Efektem jej pracy był artykuł umieszczony w czterotomowym opracowaniu ukazującym związki św. Jana Pawła II z diecezją bielsko-żywiecką²³. Z kolei Jan Motak, genealog z Lipnika, zainicjował stworzenie w Internecie drzewa genealogicznego św. Jana Pawła II²⁴. Są tam również zdjęcia z czanieckich ksiąg metrykalnych. Nad genealogią rodu Wojtyłów pracowali także Halina Pędziwiatr i Ludwik Wojtyła, krewni Ojca Świętego²⁵. W swoim opracowaniu, obok linii papieskiej, ukazali oni przede wszystkim potomków Pawła Wojtyły, który był bratem Macieja, dziadka papieża.

Jak już wspomniano to głównie Kalendarium i w mniejszym stopniu prace wymienionych powyżej autorów, są dziś źródłem informacji dla piszących swoje książki o Papieżu z Polski. Mimo niewątpliwych zalet tych publikacji trzeba jednak zauważyć, że wśród podawanych w nich faktów znajdują się niedokładności. Kilka informacji jest nieprawdziwych, a zawarte w nich błędy przekazywane dalej żyją własnym życiem. Warto je sprostować, odwołując się do materiału źródłowego, jakim są księgi metrykalne przechowywane dziś w archiwum parafii św. Bartłomieja Apostoła w Czańcu. W wyniku kwerendy udało się też ustalić kilka nowych informacji nigdzie dotąd niepublikowanych.

²¹ Tamże, s. 7.

²² J. Szczypka, Jan Paweł II. Rodowód, Warszawa 1991, s. 395.

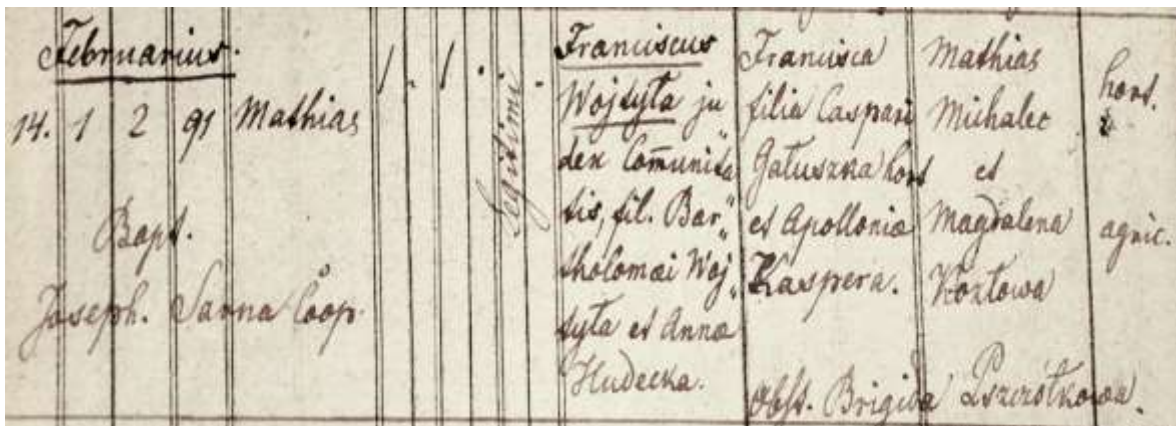
²³ R. Jochymek, Poprzez moich przodków, w: Ks. Karol Wojtyła, Z waszą ziemią związany byłem od dzieciństwa, Związki rodzinne, turystyczne i pastoralne z diecezją bielsko-żywiecką, red. T. Borutka, Kraków 2007, t. I., s. 47-68. Na s. 67 umieszczono 2 zdjęcia z czanieckich ksiąg metrykalnych.

²⁴ <http://lipnik-janm.strefa.pl>. Autor o swojej wizycie w archiwum parafialnym pisze na stronie <http://genealodzy.pl/PNphpBB2-printview-t-27616-start-0.phtml>, dostęp 17 II 2015.

²⁵ Tablica z drzewem genealogicznym znajduje się w Czańcu na plebani i w kościele parafialnym. Została także opublikowana w: T. Pulcyn, Wojtyłowie. Papieski ród, Warszawa 2005, wklejka na początku i końcu książki.

3. Dziadek Maciej z Czańca

Jak powszechnie wiadomo św. Jan Paweł II urodził się 18 V 1920 r. w Wadowicach. Jego rodzicami byli Karol Wojtyła i Emilia zd. Kaczorowska. Karol Wojtyła senior, ojciec przyszłego papieża, urodził się 18 VII 1879 r. w Lipniku k. Białej²⁶. Był on synem Macieja i Anny zd. Przeczek. Rodzice Karola seniora zawarli związek małżeński w lipnickiej parafii 03 IX 1878. Przy jego ojcu Macieju zapisano po łacenie - sartor ex Czaniec – krawiec z Czańca²⁷. To właśnie Maciej Wojtyła (1*)²⁸ - dziadek św. Jana Pawła II ze strony ojca, czyli po mieczu jak dawniej mówiono, pochodził z Czańca.

Wpis chrztu Macieja Wojtyły w księdze w Czańcu.

W czanieckim Liber Natorum znajdujemy wpis o jego narodzinach i chrzcie²⁹. Maciej Wojtyła urodził się 01 II 1852 r. W Kalendarium podana jest data 01 I z adnotacją, że taka informacja znajduje się „w aktach w Czańcu; w Lipniku, gdzie Maciej jest pochowany, w księdze zgonów: ur. 1.II, taka też data na grobowcu”³⁰. Warto zauważyć, że w Liber Natorum nad datą urodzenia i chrztu umieszczono, dodatkowo podkreślając je, łacińskie słowo „Februarius”, czyli luty. Datę z czanieckiej księgi potwierdza także, odnalezione w Lipniku,

²⁶ Archiwum parafii Narodzenia NMP w Bielsku – Białej Lipniku (dalej APNMPwL), Liber Natorum 1872-1889, s. 201, nr 43.

²⁷ Tamże, Liber Copulatorum 1865-1889, s. 147, nr 11.

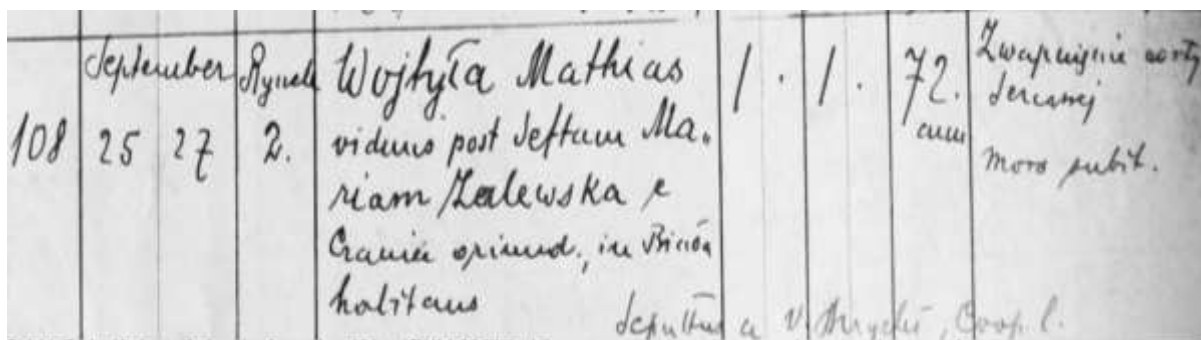
²⁸ Cyfry w nawiasie z gwiazdką (1*) odnoszą się do drzewa genealogicznego opracowanego na podstawie niniejszego tekstu.

²⁹ APBwCz, Liber Natorum Czaniec (dalej LNCz) 1839-1858, s. 111, nr 14.

³⁰ Kalendarium, s. 26.

świadczenie chrztu Macieja Wojtyły wystawione 05 I 1877 r. przez ks. Andrzeja Nowotarskiego³¹. Tak więc informacja w Kalendarium jest błędna, podobnie jak stwierdzenie o śmierci w Lipniku i wpisie w tamtejszych księgach³². Za pomyłkę natomiast należy uznać wzmiankę pochówku w lipnickiej parafii. Nieco dalej bowiem ks. Boniecki pisze: „Maciej Wojtyła zmarł 23 IX 1923 w Lipniku. Został pochowany na cmentarzu parafialnym Opatrzności Bożej w Białej, we wspólnym grobowcu z drugą żoną”³³. Grób ten po dziś dzień znajduje się na wspomnianej nekropolii - kwatera III/11/190³⁴. Tak więc nie Lipnik, a Biała jest miejscem pochówku dziadka papieża. Maciej wyprowadził się z Lipnika po śmierci pierwszej żony. Zamieszkał w Białej na ul. Cyniarskiej 8, a po 1904 na ul. Tiefegasse 8 (obecnie Głęboka)³⁵.

Źródłem niniejszego opracowania, jak wspomniano w tytule, są czanieckie księgi metrykalne. Może jednak warto, niejako na marginesie, postawić w tym miejscu dwa pytania: gdzie zmarł Maciej Wojtyła? I ile razy się ożenił? W odpowiedzi na pierwsze z postawionych pytań pojawiają się aż trzy miejsca. Cytowany już ks. Boniecki podaje - Lipnik, w pracy J. Polaka pt. „Cmentarz rzymskokatolicki w Białej. Księga Zasłużonych” czytamy, że była to Biała³⁶. W internetowym drzewie genealogicznym zaznaczono, że były to Wadowice³⁷.

Wpis zgonu Macieja w księdze w Wadowicach.

³¹ <http://lipnik-janm.stefa.pl/6.html>, dostęp 25 II 2015

³² Przeglądnięto tę księgę wpisu nie znaleziono.

³³ Kalendarium, s. 26.

³⁴ J. Polak, Cmentarz rzymskokatolicki w Białej. Księga Zasłużonych, Bielsko-Biała 1999, s. 216.

³⁵ Por. Tamże, s. 217.

³⁶ Tamże.

³⁷ <http://lipnik-janm.stefa.pl/6.html>, dostęp 25 II 2015

To ostatnie miejsce potwierdza wpis w księdze zgonów parafii Ofiarowania NMP w Wadowicach. Maciej zmarł 25 IX 1923 r. Jest to inny dzień niż na nagrobku w Białej, gdzie napisano, że zmarł 23 IX³⁸. Jako przyczynę zgonu wpisano - zwapnienie aorty sercowej. Zaznaczono *mors subit.* - śmierć nagła. Pogrzeb odbył się dwa dni później, odprawił go ks. W. Brzycki³⁹. Ciało Macieja Wojtyły zostało więc później przewiezione i złożone w grobie na cmentarzu w Białej.

Ks. Boniecki stwierdził, że Maciej został pochowany z drugą żoną. R. Jochymek, że z trzecią⁴⁰. Jest jeszcze jedna wersja. J. Szczypka, za Szerlągami, zaznacza, że Maciej był żonaty 4 razy. Niestety, podaje tylko nazwiska pierwszej i czwartej żony⁴¹. I właśnie ta ostatnia wersja jest prawdziwa. Ujawnia ją także J. Motak z swoim portalu internetowym. Zamieszcza w nim 4 fotografie aktów ślubów Macieja Wojtyły.

Pierwszą żoną Macieja była Anna zd. Przeczek. Małżonkom, oprócz syna Karola, urodził się 15 V 1881 jeszcze jeden syn, któremu nadano imiona Leon Jan⁴². Niestety, dziecko zmarło prawie 3 miesiące po urodzeniu (11 VIII 1881)⁴³, a miesiąc później 17 IX 1881 zmarła jego matka⁴⁴. Po śmierci Anny Wojtyły zd. Przeczek, Maciej ożenił się z Anną Newald. Ślub odbył się 16 X 1882 r. w Białej⁴⁵. Dziecko z tego związku, dziewczynka, w wyniku przedwczesnego porodu urodziła się martwa 29 I 1885⁴⁶. Pięć dni później - 3 II zmarła też jego matka⁴⁷. Kolejną wybranką Macieja Wojtyły była Teresa Wenzelis. Ślub odbył się 22 XI 1885 r.⁴⁸. Po jej śmierci czwartą żoną Macieja Wojtyły została Maria

³⁸ Ten sam dzień - 23 IX - widnieje we wpisie do księgi cmentarnej. Por. Archiwum parafii Opatrzności Bożej w Bielsku – Białej (dalej: APOBwBB), Cmentarz Parafii p.w. Opatrzności Bożej, Księga I, s. 11., nr 190.

³⁹ Archiwum Parafii Ofiarowania NMP w Wadowicach, Liber Mortuorum t. III ab anno 1912 a die 30 IX, s. 182, nr 108.

⁴⁰ Por. R. Jochymek, dz. cyt. s. 57.

⁴¹ Por. J. Szczypka, dz. cyt. s. 395.

⁴² APOBwBB, Liber Natorum 1849-1884, S II, s. 169, nr. 3.

⁴³ Tamże, Liber Mortuorum pro Sub. Biała 1847-1896, t. I, s. 91, nr 21.

⁴⁴ APNMPwL, Liber Mortuorum t. VI, s. 250, nr 137.

⁴⁵ APOBwBB, Liber Copulatorum pro Białą (dalej LCB) 1873-1901, t. V, s. 120. nr 61.

⁴⁶ Tamże, Liber Mortuorum pago Biała (dalej LMB) 1875-1896, t. V, s. 146, nr 10.

⁴⁷ Tamże, nr 13.

⁴⁸ <http://lipnik-janm.strefa.pl/152.html>, dostęp 04 V 2015.

Zalewska. Ślub odbył się 16 II 1889 w parafii Opatrzności Bożej w Białej⁴⁹.

Dzieci Macieja i Marii Zalewskiej to:

1. Kazimierz Józef - ur. 28 I 1890 Biała⁵⁰, zm. 17 III 1894 Biała⁵¹.
2. Stefania Adelajda - ur. 16 XII 1891 Biała⁵², zm. 24 V 1962 Kraków⁵³.
3. Kazimierz Maciej - ur. 30 IX 1894 Biała⁵⁴, zm. 26 XI 1895 Biała⁵⁵.
4. Józef Teodor - ur. 09 XI 1896 Biała⁵⁶, zginął 11 VI 1916 w czasie I Wojny Światowej na froncie rosyjskim w Galicji⁵⁷.

Maria Wojtyła zd. Zalewska zmarła 6 X 1917 w Białej⁵⁸ i została pochowana na tamtejszym cmentarzu.

W lipnickiej księdze zaślubionych, a także przy kolejnych wpisach narodzin, ślubów czy zgonów już w Białej, znajdujemy notatkę, iż Maciej był z zawodu krawcem. Tego fachu nauczył się w Kętach, gdzie w latach 1867-1870 terminował u mistrza Jana Sztuki. W kęckim muzeum znajduje się dokument ukończenia nauki, czyli wyzwolenia ucznia na czeladnika. Nosi on datę 04 VII 1870 r. Warto zaznaczyć, że dziadek papieża był też cechmistrzem Cechu Krawców, Kapeluszników, Kuśnierzy w Białej. Funkcję tę prawdopodobnie pełnił do swojej śmierci⁵⁹.

Łacińskie słowo – sartor- pojawia się także w czanieckim Liber Natorum. Maciej Wojtyła był bowiem ojcem chrzestnym Franciszka⁶⁰ i Rozalii⁶¹, dzieci swojego młodszego brata Pawła, który urodził się 01 I 1858 r. w Czańcu⁶². W przeciwieństwie do brata pozostał on na ojcowiznie. Ożenił się z Marianną Dybał

⁴⁹ APOBwBB, LCB 1873-1901, s. 211, nr 12.

⁵⁰ Tamże, Liber Natorum (dalej LNB) 1889-1909, t. VIII, s. 17, nr 22.

⁵¹ Tamże, LMB 1875-1896, s. 263, nr 51.

⁵² Tamże, LNB 1889-1909, s. 50, nr 158.

⁵³ Kalendarium, s. 26.

⁵⁴ Tamże, LNB 1889-1909, s. 100, nr 112.

⁵⁵ Tamże, LMB 1875-1896, s. 280, nr 145.

⁵⁶ Tamże, LNB 1889-1909, s. 147, nr 147.

⁵⁷ <http://lipnik-janm.strefa.pl/35.html>, dostęp 04 V 2015.

⁵⁸ APOBwBB, LMB a Maio 1915-1927, t. VII, s. 61, nr 111.

⁵⁹ Por. J. Polak, dz. cyt., s. 216-217.

⁶⁰ APBwCz, LNCz 1882-1912, s. 18, nr 91.

⁶¹ Tamże, s. 51, nr 79.

⁶² APBwCz, LNCz 1839-1858, s. 270, nr 1.

(w niektórych wpisach Dybała, ale to niewłaściwa forma) z Bulowic⁶³. Mieli oni pięcioro dzieci: oprócz dwójki wspomnianych także Józefę, Karola i Elżbietę. To ich potomkowie żyją dziś w Czańcu i okolicach, między innymi w Kobiernicach, Kętach, Andrychowie czy Bielsku-Białej i tworzą, według określenia T. Pulcyna - papieski ród Wojtyłów. W 1968 po śmierci Franciszka Wojtyły, którego pogrzeb prowadził kard. Karol Wojtyła, na spotkaniu rodzinnym miał on powiedzieć: „Rosło duże drzewo, miało dwa konary; jeden usechł, a drugi się rozwinął. Z tego uschniętego pochodzę ja – ostatni z rodu dziadka Macieja, a z tego dorodnego jesteście wy – od brata mojego dziadka, Pawła”⁶⁴.

W ciągu 71 lat życia Maciej Wojtyła, krawiec z Czańca, przeżył śmierć

Maciej z żoną Marią i dziećmi: Stefanią, Karolem i Józefem Teodorem. Fotografia ze strony <http://lipnik-janm.strefa.pl/6.html>

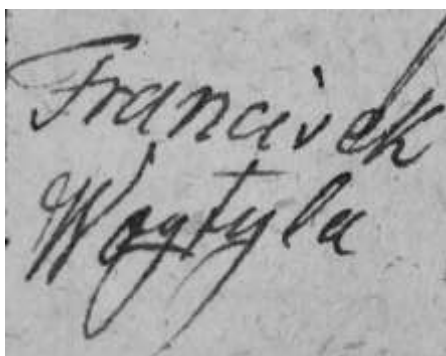
swoich 4 żon i czworga dzieci, które nie dożyły dorosłości. Syn Józef zginął na wojnie, u progu dojrzałości, mając niespełna 20 lat. Długim życiem cieszyła się córka Stefania, która przeżyła 71 lat i

pierworodny syn Macieja - Karol. Ożenił się on z Emilią Kaczorowską. Maciej znowu doświadczył, czym jest śmierć, gdy umarła jego wnuczka Olga. Cieszył się narodzinami wnuków: Edmunda i Karola, i pewnie nie spodziewał się, że dzięki jednemu z nich, jego imię zapisze się na kartach wielkiej historii świata.

⁶³ Archiwum Parafii św. Wojciecha w Bulowicach, tomus III Liber Copulatorum pagi Bulowice 1870-1912, s. 109, nr 16. Ślub odbył się 30 VIII 1882. Być może z powodu tego ślubu błędnie sądzono, że przodkowie Jana Pawła II pochodzili również z Bulowic.

⁶⁴ T. Pulcyn, dz. cyt., s. 56.

4. Pradziadowie - Franciszek i Franciszka

Ojcem obu braci, Macieja i Pawła, był Franciszek Wojtyła (2*)⁶⁵. Był to zarazem pradziadek św. Jana Pawła II. Pełnił on w Czańcu funkcje publiczne: był radnym⁶⁶, sędzią gminnym⁶⁷, a nawet wójtem⁶⁸. Potrafił się podpisać⁶⁹, możliwe więc, że umiał pisać. Kiedy się urodził? Ks. Boniecki nie podaje konkretnej daty, w innych opracowaniach⁷⁰ czytamy, że było rok 1826. Jest to jednak rok urodzenia Franciszki Wojtyły, siostry Franciszka. W czanieckiej księdze urodzin w rubryce określającej płeć dziecka (sexus) w kolumnie chłopiec (puer) dokonano skreślenia, które wygląda jak X, co błędnie odczytano, jakoby urodził się chłopczyk. O tym, że była to dziewczynka, świadczy imię dziecka zapisane po łacinie – Francisca - czyli Franciszka, oraz kreska w kolumnie (puella) dziewczynka⁷¹. W księgach parafialny znajdujemy informacje pozwalające na stwierdzenie, że Franciszek Wojtyła przyszedł na świat ok. 1815 roku. Wnioskujemy o tym na podstawie:

- a. Księgi ślubów w parafii Czaniec w latach 1825 – 1876.

Franciszek Wojtyła ożenił się w 1839 r. z Anną Kowalską. Miał wtedy 24 lata.⁷² Po trzech latach małżeństwa Anna zmarła 24 I 1842 r.⁷³. W tym samym roku Franciszek, wdowiec mający 27 lat, ożenił się z Franciszką Gałuszką c. Kacpra i Apolonii zd. Kaspera. Ślub odbył się

⁶⁵ Taki zapis nazwiska spotykamy w księgach parafialnych, w dalszej części posługiwać się będziemy dzisiejszą formą zapisu – Wojtyła.

⁶⁶ Tak określono go w akcie kupna ziemi dla gminy Czaniec, sporządzony w 1869 r. w Białej a znajdującym się w zbiorach Muzeum Żywieckiego, za: J. Szczypka, dz. cyt., s. 396, przypis 2.

⁶⁷ Por. APBwCz, LNCz 1839-1858, s. 111, nr 14.

⁶⁸ Por. Tamże, Liber Copulorum Porąbka (dalej LCPr) 1831-1874, s. 105, nr 24. Ten tytuł się wraz z podpisem zob. także Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie, APA 36 Czaniec, Visitatio decanalis in Czaniec 26 Januarii 1852.

⁶⁹ Tamże, Świadcami na ślubie byli: wójt Czańca Franciszek Wojtyła, który sam podpisał się w odpowiedniej rubryce i wójt Porąbki, który postawił 3 krzyżyki.

⁷⁰ Zob. T. Pulcyn, dz. cyt., Drzewo genealogiczne Jana Pawła II umieszczone na wklejce; J. Szczypka, dz. cyt., s. 395.

⁷¹ APBwCz, LNCz 1820-1839, s. 57, brak numeru (dalej b. nr.).

⁷² Tamże, Liber Copulorum Czaniec(dalej LCCz) 1825-1876, s. 49, nr 9.

⁷³ Tamże, Liber Mortuorum Czaniec (dalej LMCz) 1839-1870, s. 22, nr 13.

22 VIII 1842 w kościele parafialnym w Czańcu⁷⁴. Oba wpisy wskazują, że Franciszek urodził się ok. 1815 r.

b. Księgi zgonów parafii Czaniec w latach 1870 – 1954.

Odnotowano tam, że Franciszek Wojtyła, zaopatrzony Świętymi Sakramentami, zmarł na suchoty 25 IV 1872, miał wtedy 57 lat i 2 miesiące⁷⁵. Także ta informacja wskazuje na 1815 jako rok urodzenia pradziadka papieża, nadto pojawia się wskazówka, że urodził się w lutym.

Otóż 11 II 1815 r. urodziła się, a następnego dnia została ochrzczona dziewczynka Franciszka Wojtyła⁷⁶. Tak zanotowano w księdze urodzonych. Mając jednak na uwadze zgromadzone powyżej informacje, można pokusić się o stwierdzenie, że jest to pomyłka ówczesnego proboszcza w Czańcu ks. Tadeusza Żura. Zamiast dziewczynki powinien on wpisać do arkusza urodzonego wtedy chłopca, którym był Franciszek Wojtyła, pradziadek św. Jana Pawła II⁷⁷.

Jak już wspomniano prababcią papieża była Franciszka Gałuszka (3*). W niektórych publikacjach spotykamy podwójne nazwisko Gasparo-Gałuszka. Jak się wydaje, jest to jednak błędne odczytanie jako nazwiska łacińskiej formy imienia jej ojca - Kacpra. Franciszka urodziła się 07 II 1820 w Porąbce⁷⁸. Przodkowie św. Jana Pawła II pochodzili więc nie tylko z miejscowości Czaniec, lecz także z Porąbki, która do 1909 r. w całości należała do parafii św. Bartłomieja. Franciszka zmarła 18 III 1879 w Czańcu⁷⁹. Informacja, że Franciszka Gasparo-Gałuszka była żoną Pawła Wojtyły⁸⁰, nie jest prawdziwa. Franciszka córka Kacpra Gałuszki była jego matką.

⁷⁴ Tamże, LCCz 1825-1876, s. 68, nr 12.

⁷⁵ Tamże, LMCz 1870-1954, s. 9, nr 20.

⁷⁶ Tamże, LNCz 1807-1820, s. 121, b. nr.

⁷⁷ O tym, że takie pomyłki mogły się zdarzać świadczy notatka przy wpisie z roku 1886. Na podstawie orzeczenia Konsystorza Biskupiego w Krakowie stwierdza się, że urodzone dziecko na imię Jan, a nie Anna i jest płci męskiej, a nie żeńskiej. „Nomen huius infantis est Joannes et non Anna. Infans hic est generis masculini et non feminini”. Tamże, LNCz 1882-1912, s. 47, nr 38.

⁷⁸ Tamże, LNPr 1808-1824, s. 137, b. nr.

⁷⁹ Tamże, LMCz 1870-1954, s. 54, nr 18.

⁸⁰ Zob. Kalendarium s. 24, R. Jochymek, dz. cyt., s.57, M. Kindziuk, Matka Papieża. Poruszająca opowieść o Emilii Wojtyłowej, Kraków 2013, s. 336.

5. Prapradziadowie

Adnotacja o narodzinach i chrzcie Macieja Wojtyły jest o tyle cenna, że podaje nie tylko informacje na temat jego rodziców, ale też dane jego dziadków. Od strony ojca są to: Bartłomiej i Anna zd. Hudecka, ze strony matki: Kacper Gałuszka i Apolonia zd. Kaspera. Są oni prapradziadkami św. Jana Pawła II.

a. Bartłomiej Wojtyła (4*) i Anna zd. Hudecka (5*)

Dokumentem znanym biografom papieża jest wpis o ślubie Bartłomieja Wojtyły i Anny Hudeckiej. Odbył się on 26 IX 1810 w Czańcu⁸¹. Pan młody miał 22, a pani młoda 18 lat. Na tej podstawie podawano, że Bartłomiej urodził się ok. 1788 r. Przeglądając wspomniane już stare dokumenty pod dniem 30 VIII 1788, znaleziono wpis dotyczący Bartłomieja Wojtyły⁸². Jest to data jego urodzin, bowiem w instrukcji objaśniającej sposób wypełniania poszczególnych rubryk arkusza czytamy: „ W Iwszej Rubryce, ten Rok, Miesiąc, y Dzień zapisany będzie, w którym się roku miesiącu y dniu kto urodzi”⁸³.

Informacja, która pojawia się w kilku opracowaniach⁸⁴, że Anna Hudecka pochodziła z Bulowic, wioski sąsiadującej z Czańcem, nie jest prawdziwa. Anna urodziła się bowiem w Czańcu 24 VII 1794⁸⁵. Data wskazuje, że w dniu ślubu miałyby 16, a nie 18 lat. Datę z metryki urodzenia potwierdza wpis z księgi zmarłych, gdzie czytamy, że Anna Hudecka zmarła 17 II 1831. Zaznaczono, że miała wtedy 37 lat⁸⁶, a więc urodziła się w 1794. Po śmierci pierwszej żony Bartłomiej Wojtyła ożenił się powtórnie, jego wybranką była Katarzyna

⁸¹ APBwCz, LCCz 1789-1823, s. 59, b. nr. Ponieważ przy oznaczeniu miesiąca zapisano 7-ber, dlatego niektóre publikacje podają, że ślub odbył się w lipcu. Nazwisko Anny wpisano jako Chudecka, ponieważ w księgach spotykamy obie formy zapisu w dalszej części posługiwać się będziemy formą przez samo H, tak jak przy wpisie chrztu M. Wojtyły.

⁸² Tamże, LNCz 1786-1807, s. 20, b. nr.

⁸³ Tamże, LNPr 1786-1808, s. I.

⁸⁴ Zob. T. Szulc, Papież Jan Paweł II. Biografia, Warszawa 1999, s. 56-57, J. Szczypka, dz. cyt., s.14, R. Jochymek, dz. cyt., s. 56. Autorka podaje, w przypisie 32, że w księdze ślubów parafii w Bulowicach z roku 1810 znajduje się wpis ślubu A. Hudeckiej i B. Wojtyły. Przeglądnięto tę księgę, wpisu nie znaleziono, <http://lipnik-janm.strefa.pl/18.html>, dostęp 14 XI 2014. Oprócz tego w Kalendarium na s. 25 znajduje się notatka o Bulowicach przedrukowana ze Słownika geograficznego wydanego w 1880, co może sugerować, że także z tej wsi pochodzili przodkowie papieża.

⁸⁵ APBwCz, LNCz 1786-1807, s. 70, b. nr.

⁸⁶ Tamże, LMCz 1820-1838, s. 94, b. nr.

Kowalczyk, a ślub odbył się w Czańcu 25 II 1832 r. Bartłomiej miał wtedy 44 lata⁸⁷. Określono go mianem - hortulanus - co oznaczało drobnego rolnika, posiadającego zagrodę i niewielkie gospodarstwo. Kilkanaście lat wcześniej, gdy poproszono Bartłomieja Wojtyłę na chrzestnego, w rubryce dotyczącej statusu społecznego chrzestnych (status, conditio, vel dignitas)) wpisano „rusti. et sartor”⁸⁸ (chłop i krawiec), a nieco dalej samo tylko łacińskie słowo „sartor”⁸⁹. Wygląda więc na to, że zamiłowanie do krawiectwa było obecne w rodzie Wojtyłów już na początku XIX wieku. Prapradziadek papieża Polaka, Bartłomiej Wojtyła, zmarł 15 IX 1848, mając, jak zanotowano, 60 lat⁹⁰. Pochowano go na obecnym cmentarzu w Czańcu, niestety, miejsce pochówku nie zachowało się. Dziekan oświęcimski ks. Franciszek Szlosarczyk poświęcił ten cmentarz 6 V 1834 r. Od tego dnia jest on miejscem spoczynku czanieckich parafian⁹¹. Jako pierwszy z rodu Wojtyłów spoczął na nim Antoni, 12 letni syn Bartłomieja i Anny zd. Hudeckiej, który zmarł 24 III 1836 r.⁹². Przodkowie papieża, którzy zmarli przed 1834 r. zostali pochowani na nieistniejącym już dziś cmentarzu, który otaczał kościół parafialny.

b. Kacper Gałuszka (6*) i Apolonia zd. Kaspera (7*)

Prapradziadek Kacper Gałuszka pochodził z Porąbki i urodził się 09 I 1797 r.⁹³. Mając skończone 20 lat, poślubił rówieśniczkę Apolonię zd. Kaspera urodzoną 19 II 1797 r. także z Porąbki⁹⁴. Ślub odbył się 10 II 1817 r. w kościele w parafialnym w Czańcu⁹⁵. Małżeństwo trwało 11 lat, bowiem Kacper zmarł 01 VII 1828 r.⁹⁶. Prawie trzy lata po śmierci pierwszego męża - 09 II 1831 r. - Apolonia Gałuszka zd. Kaspera wyszła ponownie za mąż, a jej wybrankiem był Franciszek

⁸⁷ Tamże, LCCz 1825-1876, 23, b, nr.

⁸⁸ Tamże, LNCz 1807-1820, s. 156, b. nr. Wpis z roku 1817

⁸⁹ Tamże, s. 171, b. nr. Wpis z roku 1818.

⁹⁰ Tamże, LMCz 1839-1870, s. 150, nr 185.

⁹¹ Tamże, LMCz 1820-1838, s.126. b. nr. Antoni Wojtyła urodził się 29 V 1824. LNCz 1820-1839, s.35, b. nr.

⁹² Tamże, s.144, b. nr.

⁹³ Tamże, LNPr 1786-1808, s. 71, b. nr.

⁹⁴ Tamże, s. 72, b. nr.

⁹⁵ Tamże, LCPPr 1787-1831, s. 55, b. nr.

⁹⁶ Tamże, LMPPr 1813- 1843, s. 69, b. nr.

Kubik⁹⁷. Praprababcia św. Jana Pawła II zmarła w Czańcu 25 VII 1861⁹⁸. Ciekawe, że przy każdym wpisie jej dotyczącym podano wiek, który nie odpowiadał dacie z aktu urodzenia. I tak przy pierwszym ślubie wpisano, że miała 18 lat, gdy według metryki była o 2 lata starsza. Przy drugim ślubie napisano 28, gdy powinno być 33, a przy wpisie o śmierci zanotowano, że zmarła w wieku 61 lat zamiast 64.

6. Przodkowie z przelomu XVIII i XIX wieku

1780		INT. Doms	Religio		Sexus		PARENTES		PARENTES			
Menſis	NOMEN		Catholics	Ancatholic	Puer	Fuella	Illegitimi	Legitimi	PARENS	MATER	NOMEN	CONDITIO
Augustus							Thesi					
10	23	Laurentius Jedrysiak	1		1			1	Josephus Jedrysiak	Anna de Bator Ga- tuszczał	Adalbe Kowalsky Catharina w aldzka	
13	120	Hiacintus Serzyny	1		1			1	Martinus Serzyny	Francisca de Parenti Faja	Guſparus Mallecki Sophia Spi- Linn +	
17	140	Rosa Brenkowa	1			1		1	Nicolaus Breniek	Agnes de Batre Ba- ampli.	Jacobus Ry- ko +++ Hedwigis Bi- Kosinowa ++	
30	91	Bartholo- meus	1		1			1	Balthasar Wojtyła	Hedwigis de Parenti Gajewick	Martinus Dudch Kecina Bythowen	+++ +++ +++
Septemb												

Fragment karty z wpisem urodzenia Bartłomieja Wojtyły.

Dotychczas sądzono, że ostatnim krewnym, którego można powiązać ze św. Janem Pawłem II, był jego prapradziadek Bartłomiej. W odnalezionym arkuszu z wpisem jego urodzin czytamy, że rodzicami Bartłomieja Wojtyły byli: Baltazar (8*) i Jadwiga zd. Gąsiorek (9*). Są to więc praprapradziadowie św. Jana Pawła II. Mieszkali oni w Czańcu pod numerem 91. Baltazar zmarł 08 XII 1820,

⁹⁷ Tamże, LCPr 1787-1831, s. 96, nr 8.

⁹⁸ Tamże, LMCz 1838-1870, s.231, nr 28.

mając 90 lat⁹⁹, czyli urodził się ok. 1730 r. Jego żona Jadwiga zmarła 02 I 1824 r. w wieku 65 lat¹⁰⁰. Wynika więc, że przyszła na świat ok. 1759 r. Zauważalna jest duża różnica wieku między małżonkami - 29 lat, możliwe, że Jadwiga nie była pierwszą żoną Baltazara. Gdy urodził się ich syn Bartłomiej, mieli odpowiednio 58 i 29 lat. Nie udało się ustalić, kiedy odbył się ślub. Musiało to nastąpić przed urodzeniem Bartłomieja, czyli sierpniem 1788 r. W księgach urodzin znajdowała się bowiem rubryka, w której należało zaznaczyć czy potomstwo (thori) jest prawego (legitimi), czy nieprawego (illegitimi) pochodzenia.

Drugą parę praprapradziadków papieża stanowią Jakub Hudecki (10*) i jego żona Ewa zd. Riłka (11*) - taka forma zapisu przy narodzinach córki Anny. Z kolei przy wpisach innych dzieci tego małżeństwa znajdujemy – Ryłko¹⁰¹ i to chyba jest prawidłowa wersja tego nazwiska. Ślub odbył nie później niż 1792, gdyż wówczas urodził się ich syn Jan¹⁰². Jeśli przyjmiemy, jeszcze że ślub odbył się w parafii czanieckiej, brak wpisu w księdze zaślubionych sprawia, że datę ślubu można by cofnąć do października 1788. Ewa Hudecka zmarła 15 IV 1833, mając 75 lat¹⁰³, czyli urodziła się ok. 1758 r. Jej mąż zmarł wcześniej 04 III 1827, miał również, jak zaznaczono 75 lat¹⁰⁴, czyli przyszedł na świat ok. 1752.

Kolejną, trzecią parę, stanowią rodzice Kacpra Gałuszki, są to Antoni (12*) i Ewa zd. Kaczmarzyk (13*). Antoni zmarł 29 VII 1815 r. w Porąbce w wieku 45 lat¹⁰⁵, czyli urodził się ok. 1770 r. Jego żona była od niego starsza, urodziła się bowiem ok. 1766, tak przynajmniej wynika z księgi zgonów. Ewa Gałuszka zmarła w Porąbce 17 VIII 1831, mając 65 lat¹⁰⁶. Ślub tej pary odbył się nie później niż w lipcu 1787, gdyż w tym czasie urodziła się ich córka Rozalia¹⁰⁷. Przy

⁹⁹ Tamże, LMCz 1820-1838, s. 21, b. nr.

¹⁰⁰ Tamże, s. 38, b. nr.

¹⁰¹ Por. APBCz, LNCz 1786-1807, s. 51, 113, b. nr.

¹⁰² Tamże, LNCz. 1786-1807, s. 51, b. nr.

¹⁰³ Tamże, LMCz 1820-1838, s.115, b. nr.

¹⁰⁴ Tamże, s.57, b. nr.

¹⁰⁵ Tamże, LMPPr 1815-1843, s.3, b. nr.

¹⁰⁶ Tamże, s.85, b. nr.

¹⁰⁷ Tamże, LNPr 1786-1808, s.8, b. nr.

podobnym założeniu jak powyżej, datę ślubu można by cofnąć do kwietnia, gdyż od maja 1787 r. notowane są śluby dla Porąbki.

Ostatnią, czwartą parę, praprapradziadków św. Jana Pawła II po mieczu, czyli od strony jego ojca, stanowią rodzice Apolonii Kaspera, czyli Walenty(14*) i Jadwiga zd. Rączka (15*). Ich ślub odbył się w czanieckiej parafii 13 lub 23 (dokument w tym miejscu bardzo zniszczony) IX 1794 r. Pan młody miał 25, a pani młoda 21 lat¹⁰⁸. Walenty zmarł 03 XII 1817, mając, jak zapisano, 48 lat¹⁰⁹. Tak więc urodził się ok. 1769 r. Jadwiga wyszła za mąż, mając 21 lat¹¹⁰, czyli urodziłyby się ok. 1773. Nie ma pewności, kiedy zmarła. Udało się, co prawda, odnaleźć wpis o śmierci Jadwigi wdowie po Walentym Kasperze, ale nie zgadza się nazwisko panięńskie. Podano, że zmarła nosiła nazwisko – Targosz, a nie Rączka. Wiek zmarłej, 65 lat, też się nie zgadza, gdyż wskazuje, że urodziła się ok. 1782 r. Między 1797, kiedy urodziła się córka Apolonia, a 1817, kiedy zmarł Walenty Kaspera, nie ma informacji, by ożenił się on powtórnie. Nie ma też informacji o śmierci jego żony Jadwigi. Trzeba jednak zauważyć, że dokumentacja jest niekompletna, brakuje bowiem wpisów zgonów między 23 II 1814 – 25 XII 1814. Jeśli, mimo tych uwag, przyjmiemy, że błędnie podano nazwisko panięńskie, to Jadwiga Kaspera zd. Rączka zmarła 13 XII 1847¹¹¹, mając 74 lata, a nie, jak zapisano w księdze, 65.

7. Najstarsze wpisy w czanieckich księgach

Najstarsze wpisy w czanieckich księgach metrykalnych o przedstawicielach rodu Wojtyłów odnaleziono między 8 VI a 28 VIII 1786 r. Odnotowano wówczas Łucję zd. Wojtyła, żonę Sebastiana Chudeckiego i Reginę zd. Wojtyła¹¹². Trudno określić dokładniej, bo księga jest bardzo zniszczona. Na

¹⁰⁸ Tamże, LCPr 1787-1831, s. 15, b. nr.

¹⁰⁹ Tamże, LMPPr 1815-1843, s.13, b. nr.

¹¹⁰ Tamże, LCPr 1787-1831, s.15, b. nr.

¹¹¹ Tamże, LMPPr 1843-1892, s. 63, nr 378. Wysoki numer w księdze jest wynikiem dużej liczby zgonów z powodu epidemii tyfusu. W parafii zmarło wtedy w Czańcu 734, a w Porąbce 406 osób.

¹¹² Tamże, LNCz 1786-1807, s. 5.

podstawie innego wpisu udało się ustalić, że Regina była żoną Jakuba Ryłko¹¹³. Ciekawy jest wpis dotyczący Katarzyny Wojtyliny, 80 letniej wdowy, która zmarła 25 VIII 1786, urodziła się więc ok. 1706 r. Mieszkała ona w domostwie oznaczonym numerem 91¹¹⁴. Tam mieszkali Wojtyłowie, którzy są powiązani ze św. Janem Pawłem II. Być może więc była to matka Baltazara? W domu pod numerem 48 mieszkała Magdalena Wojtyłowa, wdowa, zmarła 18 II 1787 r. Miała 60 lat¹¹⁵, a więc urodziła się ok. 1727. Na przełomie 1787/88 zanotowano jako chrzestnego Urbana Wojtyłę¹¹⁶.

Dies mortis		Nrus Do- mus	NOMEN MORTUI	Religio		Sexus		Dies Vitz	MORBUS ET QUALITAS MORTIS
1786	Mensis <i>Augustus</i>			Catholica	Aut alia	Mas	Femina		
<i>25</i>	<i>91</i>	<i>Katharina Wojtylina Vidua</i>	<i>-1</i>	<i>-1</i>	<i>-1</i>	<i>-1</i>	<i>Annus 80</i>	<i>Senectus</i>	

Wpis zgonu Katarzyny Wojtyliny, wdowy. Mieszkała w domu nr 91.

W księdze zaślubionych odnotowany jest Matheus, czyli Mateusz Wojtyła, który 9 XI 1788 poślubił Zofię zd. Miękina. Mieszkali oni w domu pod nr 76. Małżonkowie mieli, jak wpisano, 25 i 20 lat¹¹⁷. Mateusz urodziłby się więc ok. 1763 r. Zofia umarła 26 IV 1796¹¹⁸. Wdowiec Mateusz ożenił się powtórnie 22 VII 1800, jego wybranką była Marianna Kowalska. Wiek „pana młodego” określono na 35 lat¹¹⁹. Tak więc urodziłby się ok. 1765r. Odczytanie jego imienia

¹¹³ Tamże, s. 27.

¹¹⁴ Tamże, LMCz 1786-1817, s. 4, b. nr.

¹¹⁵ Tamże, s. 5, b. nr.

¹¹⁶ Tamże, LNCz 1786-1807, s. 15.

¹¹⁷ Tamże, LCCz 1788-1823, s.5, b. nr.

¹¹⁸ Tamże, LMCz 1786-1817, s.39. b. nr.

¹¹⁹ Tamże, LCCz 1788-1823, s. 29, b. nr.

jako Mathias zamiast Matheus, sprawiło, że w różnych opracowaniach nazwano go Maciejem. O ile ks. Boniecki w Kalendarium jedynie przypuszcza, że pochodził on z tej samej rodziny co Jan Paweł II, to w nowszych opracowaniach pojawia się on już jako ojciec Bartłomieja Wojtyły¹²⁰. Co, jak wykazano w niniejszym tekście, nie ma odzwierciedlenia w parafialnych księgach metrykalnych.

Chyba trudno będzie dziś ustalić, jakie było pokrewieństwo wspomnianych Wojtyłów mieszkających w Czańcu pod koniec XVIII wieku. Inwentarz z 1830 wymienia wprawdzie księgi z lat: 1698-1735, 1735-1759, 1759-1784 i 1784-1785, jednak w tym wykazie są one przekreślone¹²¹. Nie wiadomo, kto i kiedy dokonał skreśleń, dając tym samym do zrozumienia, że nie ma już tych ksiąg w parafii. Potwierdza to Inwentarz z 1926, w którym w ogóle ich nie wymieniono.

Stary kościół w Czańcu, jego budowę rozpoczęto w 1764 r. od murowanej wieży. Na polecenie władz austriackich został rozebrany w 1909 r.

¹²⁰ Por. M. Kindziuk, dz. cyt., s.336, <http://lipnik-janm.strefa.pl/68.html>, dostęp 16 XI 2014.

¹²¹ APBwCz, Inwentarium 1830, brak numeracji stron, poz. 153-156.

8. Drzewo genealogiczne

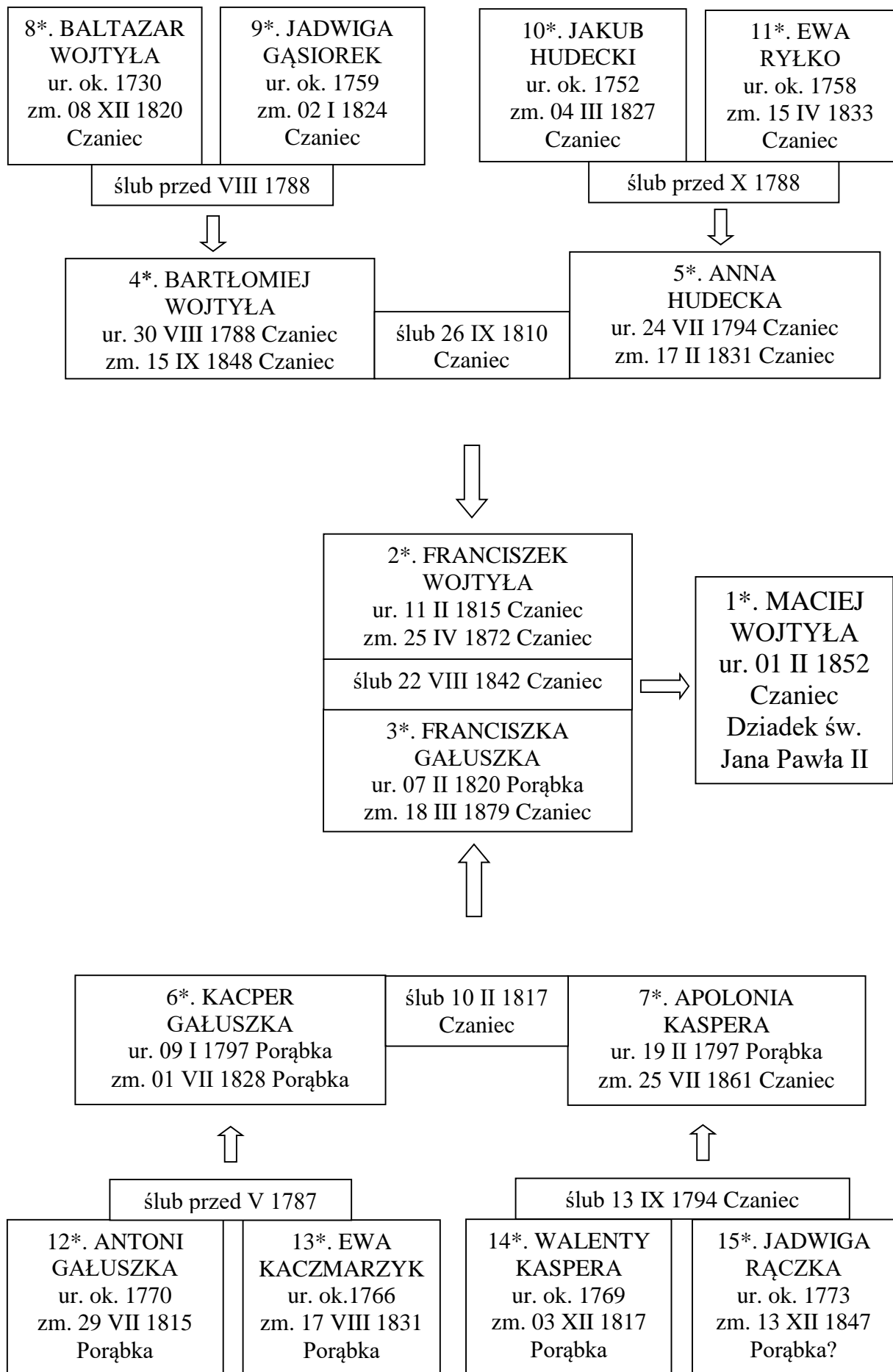
Św. Jan Paweł II miał świadomość swoich czanieckich korzeni. W specjalnym liście z 23 IV 1974 r. skierowanym do parafian w Czańcu, znajdują się wiele mówiące słowa: „z parafią czaniecką jestem związany przez moich pradziadów”¹²². Gdy 20 VIII 2003 r. wręczono papieżowi opracowane drzewo genealogiczne rodu Wojtyłów, to napisał on w liście do H. Pędziwiatr: „Można prowadzić to drzewo genealogiczne wywodzące się od Bartłomieja Wojtyły, naszego pradziadka”¹²³. Na podstawie niniejszego artykułu drzewo genealogiczne Jana Pawła II można rozpocząć od jego praprapradziadów, wygląda ono następująco:

Zabytkowa chrzcielnica w kościele w Czańcu. Z tyłu nieistniejąca już dziś zabudowa ze starego kościoła. Fotografia ze zbiorów Anny Pszczółki.

¹²² Tamże, List kard. Karola Wojtyły do parafian w Czańcu z dnia 23 V 1974r., Treść pisma opublikowano także w: Ks. Kard. Karol Wojtyła, Życze błogosławieństwa Bożego we wszystkim i dla wszystkich, Protokoły powizytacyjne i inne dokumenty, red. T. Borutka, Kraków 2007, t. III. s. 231., Nauczyciel i Pasterz. Kard. Karol Wojtyła, Arcybiskup i Metropolita krakowski, red. M. Jagosz, Rzym 1987, t. I, s. 543 – 544.

¹²³ T. Pulcyn, dz. cyt. s.19.

9. Poprawka w *Kalendarium*

„Kalendarium życia Karola Wojtyły” opracowane przez ks. A. Bonieckiego jest najczęściej cytowanym źródłem wśród biografów Jana Pawła II. Po uwzględnieniu informacji z niniejszego artykułu strony 25 i 26 *Kalendarium*, mówiące o czanieckich korzeniach papieża, mogłyby wyglądać w następujący sposób. Informacje ~~przekreślone~~ należałoby usunąć, napisane ***pogrubioną kursywą*** uzupełnić.

RODZINA. LATA SZKOLNE

Rodzina Wojtyłów wywodzi się ze wsi Czaniec koło Kęt. Najstarsze zachowane akta parafialne ~~sięgają połowy XVIII wieku,~~ ***pochodzą z 1786 roku,*** te zaś, które niewątpliwie dotyczą przodków Papieża - ~~wieku XIX.~~ ***z 1788.***

CZANIEC wieś, pow. bialski, w Galicyi, niedaleko Kęt, 2862 morgi rozległości, w tem 1673 morgi roli ornej, 730 morgów lasu (1272 m. dominialnych, 1590 m. włościańskich); 355 domów, 2252 mieszkańców; parafia dek. oświęcimskiego w miejscu (4836 wiernych), kościół paraf. pod wezwaniem św. Bartłomieja w części drewniany, a w części murowany, erygowany w r. 1660, a poświęcony w r. 1839 przez bisk. tarnowskiego Zacharjasiewicza; do 1560 r. filia parafii Kęty; szkoła ludowa jednoklasowa, młyn amerykański, wyroby tkackie. Cz. leży przy gościńcu rządowym wiedeńskim. Obszar dworski należy do majoratu arcyksięcia Albrechta. Włościanie trudnią się wyrabianiem drelichów. Cz. zwał się niegdyś „Grzanica”. Por. Bulowice. (*Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich t. I, Warszawa 1880, s. 731*)

~~BULOWICE, dolne i górne, z Czańcem małym, pow. bialski, w Galicyi, ma 3149 morgów rozległości, w tem 2233 morgi roli ornej, 392 domów, 2448 mieszkańców, parafia filialna dek. oświęcimskiego w miejscu, ma 2570 dusz katol. Dawny kościół drewniany, według tradycyi miał być jako par. wybudowany przez św. Wojciecha, apostoła Polski; zrestaurowany zaś został w r.~~

1540 przez spółwłaścicieli Bułowic, a w r. 1814 spalił się. Na podstawie przywileju cesarza Franciszka I erygowano w B. parafię filialną do Kęt i nowy kościół pod wezwaniem św. Wojciecha w 1817 r. wymurowany, w 1822 r. przez bisk. tarnowskiego Grzegorza Zieglera poświęcony został. Szkoła ludowa 3-klasowa. B. leżą w urodzajnych pagórkach, w glebie żytnej, około gościńca rządowego wiedeńskiego. (*Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich* t. I, Warszawa 1880, s. 731 i 472)

PORĄBKA w dok. *Porambka, wieś pow. bialski, parafia rzym.-kat. Czaniec, na prawym brzegu Soły przy gościńcu z Kęt do Żywca. Dzieli się na cztery osady: Kozubnik w pobliżu Lipnika (111 dm. i 682 mk.), Porąbka u ujścia pot. Wielkiej Puszczy do Soły (97 dm., 552 mk.), Bukowiec blisko Czańca (64 dm., 390 mk.) i Puszcza na wsch. od Porąbki a płd. Od Targanic (75 dm., 463 mk.); ogółem 347 dm., 2068 mk. W P. jest urząd pocztowy i szkoła 1-klas. ludowa. Z obszaru 3592 mr. przypada więk. własności arcyks. Albrechta 3619 mr. mianowicie 8 roli, 529 pastwisk i 3082 mr. lasu szpilkowego; własn. mn. 1773 mr. a to: 1122 roli, 245 łąk i ogr, 354 past. i 52 mr lasu. Rola jest lasową i kamienistą. Położenie wznosi się stromo od 313 mt. nad Solą coraz więcej ku wschodowi (szczyt Złota Góra 759 mt.). Góry są pokryte dobrze utrzymywanym borem. Jest to wał dzielący dorzecze Koszarawy od Wieprzówki a zarazem Soły i Skawy. Wieś graniczy na płd. z Międzybrodziem Żywieckiem, na płn. z Czańcem a na wsch. Targanicami i Andrychowem. Za Długosza (L.B., II, 226) należała do par. w Kętach; według spisu poboru z r.1581 (Pawiński, Małop. 192) należała do zamku oświęcimskiego i miała łąnów kmiecych 6 ½, zagród z rolą 2, bez roli 3, komor. z bydłem 6, bez bydła 3, rzemieśl. 1, łąn włodarski 1, czyn. 1 i saletnika 1. (*Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich* t. VIII, Warszawa 1887, s. 814)*

Najstarszy ślad nazwiska Woytyła (lub Wojtyła, pisane zamiennie) to zapis dotyczący odnaleziony między 8 VI a 28 VIII 1786 r. Odnotowano wówczas *Łucję zd. Wojtyła, żonę Sebastiana Chudeckiego i Reginę zd. Wojtyła. 25 VIII*

1786 r zmarła Katarzyna Woytylina, 80 letnia wdowa. Macieja Wojtyły, ur. w 1765, ożenionego 22 VII 1800 z Marianną Kowalską. W tym okresie zanotowano także Franciszkę Wojtyłową ur. 1792, żonę Wojciecha Nanezyka, Jadwigę, wdowę po Bartłomieju Wojtyłe, zm. 2 I 1824 w wieku 65 lat (ur. 1759) i Magdalenę Woytyłową, wdowę, zm. w Czańcu 10 18 II 1787. Na przełomie 1787/1788 spotykamy jako chrzestnego Urbana Wojtyłę. Inny Wojtyła, Mateusz 9 XI 1788 poślubił Zofię zd. Miękina. Można przypuszczać, że Czy byli to przedstawiciele tej samej rodziny? gdyż imiona Maciej, Franciszka, Bartłomiej zjawiają się w tej rodzinie również później, kiedy dokumentacja jest bardziej kompletna. Są to jednak tylko domysły. Wojtyłowie z Czańca z reguły w rubryce ksiąg parafialnych „zawód” mają wpisane „hortulanus”, co znaczy w tym wypadku drobny rolnik.

W księgach parafii Biała również dość często pojawia się nazwisko Wojtyła. Znajdujemy tam m.in. Wojtyłę kupca, Wojtyłę wagabundę, Wojtyłę żebraka i in. Pokrewieństwa z tymi Wojtyłami nie dało się ustalić.

W sposób ciągły genealogię można zrekonstruować *od praprapradziadków Jana Pawła II: BALTAZARA WOJTYŁY zm. 09 XII 1820, miał wówczas 90 lat ożenionego z Jadwigą zd. Gąsiorek zm. 02 I 1824, przeżyła 65 lat. Ich syn BARTŁOMIEJ ur. 30 VIII 1788 ożenił się BARTŁOMIEJA WOJTYŁY ożenionego z ur. 24 VII 1794 w Czańcu ANNA HUDECKĄ (albo CHUDECKĄ, pisane zamiennie). Ślub odbył się w Czańcu 26 IX 1810 r. Zamieszkali w Czańcu mieli czworo dzieci. Jest to pokolenie pradziadków prapradziadków Papieża. Dzieci Bartłomieja i Anny to: Marianna ur. 17 VIII 1812, żona Mateusza Ciężkiego; FRANCISZEK ur. 11 II 1815 ożeniony z FRANCISZKĄ GAŁUSZKA pochodzącą z Porąbki córką Kacpra i Apolonii zd. Kaspera; Antoni ur. 29 V 1824, zm. 24 III 1836; Franciszka ur. 25 III 1826, żona Walentego Kowalczyka; Stanisław ur. 1 IV 1830 ożeniony z Julianną Madeja; FRANCISZEK ożeniony z FRANCISZKĄ GAŁUSZKĄ; Marianna, żona Mateusza Ciężkiego.*

Franciszek i Stanisław w akcie kupna z 23 września 1868 nr 120 przechowywanym w Muzeum Żywieckim noszą tytuły „radnych gminy”, Franciszek zaś w zapisie aktu urodzenia syna Macieja jest zanotowany jako „iudex communitatis”. *W księgach metrykalnych w roku 1852 podpisywał się jako wójt czaniecki.*

Franciszek i Franciszka Wojtyłowie mieli czworo dzieci: Józef ur. 15 I 1845, MACIEJ ur. 1 I ~~II~~ 1852 (tak podane w aktach w Czańcu; w Lipniku, gdzie Maciej jest pochowany, w księdze zgonów: ur. 1 II, taka też data na grobowcu); ożeniony ~~dwukrotnie~~, *czterokrotnie* po raz pierwszy z ANNA PRZECZEK (nie Przeczka, jak mylnie zapisano w akcie urodzenia Papieża w Wadowicach) i po raz drugi z *Anną Newald, trzecia żona to Teresa Wenzelis, a po raz czwarty raz Maciej ożenił się* z Marią Zalewską; Jan ur. 9 X 1854 i Paweł ur. 1 I 1858, ożeniony z *Marianną Dybał z Bulowic.* ~~Franciszka Gasparo Gałuszka.~~

Maciej Wojtyła, dziadek Papieża, opuścił Czaniec i przeniósł się do niedalekiego Lipnika, gdzie zanotowany jest w aktach parafialnych jako „sartor ex Czaniec” (krawiec z Czańca) i „agricola” (rolnik). W pamięci krewnych pozostał jako cechmistrz krawiecki. W Lipniku zamieszkał w domu nr 32. Ożenił się 3 września 1878 z Anną Przeczek córką piekarza Franciszka i Marii z domu Hess. W Lipniku (mieszkają wtedy w domu nr 31) 18 VII 1879 przyszedł na świat ich syn KAROL, ojciec Papieża.

Po śmierci pierwszej żony Maciej zeni się *jeszcze trzy razy* ~~po raz drugi~~. *Jego czwartą żoną była Maria córka z Marią, córką krawca Józefa Zalewskiego, ur. 1 II 1861, która zm. 6 X 1917. Z drugą żoną mają Miał z nią 3 synów, dwaj zmarli w dzieciństwie, trzeci Józef Teodor zginął w 1916 na froncie rosyjskim i córkę, Stefanię Adelajdę, ur. 16 XII 1891 w Lipniku w Białej, zmarłą w Krakowie 24 V 1962.*

Maciej Wojtyła zmarł ~~23~~ **25** IX 1923 w Lipniku ~~Wadowicach~~. Został pochowany na cmentarzu parafialnym Opatrzności Bożej w Białej we wspólnym grobowcu z ~~drugą~~ *czwartą żoną.*

Syn Pawła Wojtyły, brata Macieja, Franciszek Wojtyła był w parafii Czaniec śpiewakiem. Prowadził pielgrzymki na Kalwarię, przewodniczył śpiewom w kościele, był osobą bardzo poważaną w parafii. Zmarł w 1968 roku, pogrzeb prowadził kardynał Wojtyła. Wydaje się, że funkcja śpiewaka była i dawniej związana z rodziną Wojtyłów.

10. Genealogia osoby

Badania genealogiczne są dziś coraz bardziej popularne. Modne stało się poszukiwanie swoich korzeni, tworzenie drzewa genealogicznego. W liście do rodzin całego świata św. Jan Paweł II pisał: „To, że narodził się człowiek, wydaje się zwykłym faktem statystycznym, który rejestruje się jak tyle innych faktów. Przelicza się ten fakt w cyfrach i bilansach demograficznych”¹²⁴. Papież zwraca jednak uwagę, że w historię rodziny, którą upamiętnia „zapisy w księgach parafialnych, w księdze chrztów”¹²⁵ wpisana jest jeszcze inna genealogia – genealogia osoby. „Ludzkie rodzicielstwo zakorzenione jest w biologii, równocześnie zaś przewyższa ją. (...) Gdy z małżeńskiej jedności dwojga rodzi się nowy człowiek, to przynosi on z sobą na świat szczególny obraz i podobieństwo Boga samego: w biologię rodzenia wpisana jest genealogia osoby”¹²⁶. Bóg, dawca życia, zaprasza mężczyznę i kobietę do współpracy w stwarzaniu nowych ludzi. Jesteśmy dziećmi naszych rodziców, ale nosimy w sobie także obraz i podobieństwo do Boga. Stwórca obdarza nim człowieka, ponieważ chce, każdego dla niego samego. „Trzeba, ażeby w to chcenie Boga włączało się ludzkie chcenie rodziców: aby oni chcieli nowego człowieka, tak jak go chce Stwórca. Ludzkie chcenie zawsze poddane jest prawu czasu, prawu przemijania. Boże — jest odwieczne. „Zanim ukształtowałem cię w łonie matki, znałem cię — mówi prorok Jeremiasz — nim przyszedłeś na świat, poświęciłem

¹²⁴ Jan Paweł II, List Gratissimam sane do rodzin z okazji Roku Rodziny 1994, n.11, w: Jan Paweł II, Dzieła zebrane, t. III, Listy, Kraków 2007, s. 358-399.

¹²⁵ Tamże.

¹²⁶ Tamże, n.9.

cię” (Jr 1,5). Genealogia osoby jest naprzód związana z wiecznością Boga, a potem dopiero z momentem ludzkiego rodzicielstwa. Już w samym poczęciu człowiek jest powołany do wieczności w Bogu¹²⁷. Historia człowieka nie zamyka się w granicach wyznaczonych przez jego narodziny i śmierć. To nie tylko daty i wydarzenia z jego życia, które odkrywamy i poznajemy. To nie tylko losy jednostki, ale także dzieje osoby. Swój początek mają one w Bogu, który stworzył człowieka. A ten, wędrując przez ziemię, zmierza do pełni życia w wieczności. Może to osiągnąć, gdy sam stanie się darem dla bliźniego. Dokonuje się to przez miłość. „To miłość właśnie sprawia, że człowiek urzeczywistnia siebie przez bezinteresowny dar z siebie. Miłość bowiem jest dawaniem i przyjmowaniem daru. Nie można jej kupować ani sprzedawać. Można się nią tylko wzajemnie obdarowywać¹²⁸. Jak wiele tej miłości znajduje się między wierszami ludzkich losów. Wśród dat i zapisków wielkiej i małej historii. Może więc trzeba, abyśmy nie tylko szukali informacji o osobach z przeszłości: naszych krewnych czy obcych, ale także, byśmy za nich się modlili.

„Czym jest człowiek, że o nim pamiętasz?” (Ps 8,5) — pyta Psalmista. Modlitwa jest tym miejscem, w którym najprościej objawia się stwórcza i ojcowska pamięć Boga o człowieku. Nie tylko i nie tyle pamięć człowieka o Bogu, ale przede wszystkim — pamięć Boga. Dzięki temu też modlitwa wspólnoty rodzinnej może się stawać miejscem wspólnej pamięci i wzajemnej pamięci: rodzina wszakże jest wspólnotą pokoleń. Trzeba, ażeby w modlitwie wszyscy byli obecni — i ci, którzy żyją, i ci którzy już odeszli, i ci także, którzy mają przyjść na świat¹²⁹.

*Ks. Dariusz Mależyna,
w latach 2012-15, wikariusz parafii św. Bartłomieja w Czańcu.*

¹²⁷ Tamże.

¹²⁸ Tamże, n.11.

¹²⁹ Tamże, n.10.